

виконання судових рішень є складною, і це пов'язане насамперед з тим, що виконання судових рішень можна розглядати як завершальну стадію судового процесу, як складову принципів доступності правосуддя та обов'язковості судових рішень, як самостійну процедурну діяльність виконавчої служби, як вид судового контролю. Тому мабуть доцільно йти шляхом реформування даної проблеми в сторону адаптації її до структури судової гілки влади.

Література:

1. Стародубцев А.А. Щодо виконання судових рішень адміністративних судів. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу. Харків, 2017. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_06_2017/pdf/16.pdf
2. Мінка Т. П. Шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання виконання судових рішень в Україні// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2022 № 60, с. 24–26.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-46>

РОЛЬ ІНСТИТУТУ ПРИСЯЖНИХ У ЗАХИСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Косиця Ольга Олексіївна

доктор юридичних наук,

професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

м. Київ, Україна

Громадянам України конституційно гарантовано право брати безпосередню участь під час здійснення правосуддя та винесення судового рішення. Для будь-якого цивілізованого розвинутого демократичного суспільства реальне запровадження інституту присяжних є безсумнівним суттєвим кроком до формування правової держави. Суд присяжних виконує різні функції, але має ключову роль, яка полягає у зміцненні довіри суспільства до державної влади взагалі, та до судової зокрема. Актуальності обрана тематика набуває з огляду на потенційно можливі зміни у законодавстві, адже 05.12.2024 року Верховна Рада України прийняла за основу Проект Закону про суд присяжних (реєстр. № 3843 від 14.07.2020 р.).

Теоретичні та практичні аспекти участі суду присяжних під час здійснення правосуддя завжди привертали увагу науковців. Питанню формування та організації діяльності суду присяжних в останні роки присвячено низку дисертаційних досліджень. Так, В. М. Щерба провела порівняльно-правове дослідження кримінального провадження в суді присяжних (2015 р.) [1], І. В. Камінська дослідила незалежність суду як засаду організації судової влади (2016 р.) [2], А. А. Солодков узагальнив теоретичні основи та практику здійснення провадження в суді присяжних в Україні (2016 р.) [3], І. Р. Волоско виявила особливості формування та діяльності суду присяжних в Україні (2017 р.) [4], М. С. Булкат розкрила сучасний концепт теоретико-правових засад судової влади (2019 р.) [5], В. М. Онуфрієв дослідив теоретичні питання та практику реалізації адміністративно-правового статусу присяжного в суді (2021 р.) [6] та ін.

Етимологія слова «присяжний» означає, що це людина, яка дає присягу щодо винесення об'єктивного й справедливого вердикту. Означене безумовно накладає певну відповідальність на присяжних під час кожного судового процесу в ході вирішення питання про винуватість чи невинуватість особи відповідно до норм закону. Гіпотетично присяжні морально відповідальні за долю під час вирішення кримінальних проваджень на одному рівні з професійним суддею [7, с. 523]. Н. О. Турман також вважає, що суд присяжних уособлює в собі інструмент формування в суспільстві та державі правової ідеології, удосконалення та поширення принципу змагальності, плекання довіри широкого кола осіб до суду як до публічного органу, який поважає та захищає права та свободи людини. Колегіальність винесення рішення судом присяжних визначена однією з перших засад судочинства ще з часів становлення судових інституцій в різних державах. В умовах подальшої гуманізації суспільства, на думку дослідниці, відродження суду присяжних вбачається найбільш перспективним [7, с. 522].

Дослідниця І. Є. Словська слушно зазначає, що суд присяжних виступає як елемент судової системи, сформований з пересічних громадян, які залучені до участі у розгляді деяких категорій кримінальних справ разом із професійними суддями. Класичним поясненням доцільності запровадження такого інституту авторка вважає захист осіб від свавілля публічних органів та права провадити правосуддя рівними. Ще однією позитивною стороною функціонування окремого незалежного утворення є те, що найперше присяжні мають керуватись совістю і власним баченням реалій життя суспільства, а не рамками норм закону [8, с. 72]. А справедливе рішення суду, на думку Т. П. Яцик та В. А. Шкелебей, є голосом народу, що проявляється в домінуванні справедливості над формальністю законів та є елементом принципу верховенства права. Для дотримання цих умов суд присяжних

має бути незалежним від стороннього впливу і здатним постановляти правильне рішення [9, с. 73].

Дійсно спостерігається різне ставлення до суду присяжних серед науковців та практиків. Це обумовлено тим, що цей правовий інститут має і переваги, і недоліки, однак становлення інституту суду присяжних повинно бути поступовим та багатовекторним процесом та відповідати реаліям сьогодення [10, с. 406]. Своєю чергою В. В. Колюх на підставі аналізу законодавчих моделей суду присяжних робить висновок про недосконалість чинного законодавства в цій сфері, про що свідчить відсутність професіонального відбору присяжних, низький рівень соціального захисту складу суду присяжних тощо [11, с. 69].

До того ж, як справедливо відзначають дослідники, актуальність реформування системи правосуддя під час складних суспільно-політичних потрясінь в Україні таких як війна, обумовлена важливістю забезпечення високої стійкості та ефективності роботи публічних інституцій як у воєнний, так і в період повоєнного відновлення. Усунення корупційних ризиків та забезпечення незалежності судової системи є необхідними умовами для вступу України до Європейського Союзу, а також для отримання фінансової підтримки після завершення війни і скасування правового режиму воєнного стану. З огляду на викладене, оновлення інституту суду присяжних має поліпшити відношення громадян до судової системи та підвищити рівень довіри до судової гілки влади. [12, с. 479]. Ми підтримуємо дослідників, що забезпечення незалежного та справедливого правосуддя є важливим кроком для України, і не останню роль в цьому процесі відіграє суд присяжних.

Висновки. На наше переконання суд присяжних це феномен, який за умови правильного врегулювання і застосування сприятиме зміцненню довіри суспільства до вчинення правосуддя, дозволить громадянам брати участь в реалізації судової влади і забезпечить справедливий розгляд судових справ. Практика провадження судочинства судьями за участю присяжних, свідчить про тенденцію дійсної потреби залучення представників громадськості до судових розглядів, так як зменшується ризик помилок при розгляді самостійного слухання справи суддею; знижується вплив на рішення суду такого фактору як професійна деформація судді. Отже, перед сучасною наукою, практикою і правотворчістю постає питання участі громадян у здійсненні правосуддя, врегулювання порядку такої участі з метою забезпечення дієвого та ефективного функціонування суду присяжних в Україні. Водночас, не зважаючи на певну теоретичну розробленість проблем організації діяльності суду присяжних в умовах судової та правової реформ, спостерігається повільний розвиток законодавчої бази в цій сфері. Аналіз поглядів науковців на цей правовий інститут свідчить про

його неоднозначність, наявність як прихильників, так і противників ідеї суду присяжних, переваг та недоліків такої форми судочинства.

Література:

1. Щерба В. М. Кримінальне провадження в суді присяжних: порівняльно-правове дослідження : дис.... канд. юрид. наук :12.00.09 Київ, 2015. 292 с.
2. Камінська І. В. Незалежність суду як засада організації судової влади : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2016. 214 с.
3. Солодков А. А. Теоретичні основи та практика здійснення провадження в суді присяжних в Україні : автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. 22 с.
4. Волоско І. Р. Суд присяжних в Україні: особливості формування та діяльності : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2017. 244 с.
5. Булкат М. С. Теоретико-правові засади судової влади: сучасний концепт : дис.... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 444 с.
6. Онуфрієв В. М. Адміністративно-правовий статус присяжного в суді: теоретичні питання та практика реалізації : дис.... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 194 с.
7. Турман Н. О. Специфіка здійснення судового розгляду за участю присяжних. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / С. В. Ківалов (голов. ред.). Одеса : юрид. л-ра, 2014. Вип. 73. С. 522-527.
8. Словська І. Є. Суд присяжних: становлення і функціонування (зарубіжний досвід). *Право і суспільство*. 2015. № 5 (2). С. 72-77.
9. Яцик Т. П., Шкелебей В. А. Суд присяжних у кримінальному провадженні як форма безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя. *Право та державне управління: збірник наукових праць*. 2020. № 3. С. 70-74.
10. Рижкова Ю.А., Овсяннікова О.О. Суд присяжних: міжнародна практика та проблеми реалізації в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 403-406.
11. Коліух В.В. Інститут суду присяжних в Україні в контексті зарубіжного досвіду. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. № 131. С. 68-78. URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/3164/2839>
12. Якимець С.С., Горінов П.В. Реформування суду присяжних в Україні: теоретичні підходи та практичні виклики на основі досвіду США. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 476-480. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/46048>